

Streszczenie decyzji Komisji
z dnia 7 grudnia 2016 r.
dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 101 TFUE i art. 53 Porozumienia EOG
(Sprawa AT.39914 – Instrumenty pochodne stopy procentowej dla euro)
(notyfikowanej jako dokument nr C(2016) 8530)
(Jedynie teksty w języku angielskim i francuskim są autentyczne)
(2019/C 130/05)

W dniu 7 grudnia 2016 r. Komisja przyjęła decyzję dotyczącą postępowania przewidzianego w art. 101 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej („Traktat”) oraz art. 53 Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym („Porozumienie EOG”). Zgodnie z przepisami art. 30 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003⁽¹⁾ Komisja podaje niniejszym do wiadomości nazwy stron oraz zasadniczą treść decyzji, wraz z informacjami na temat wszelkich nałożonych kar, uwzględniając jednak uzasadnione prawo przedsiębiorstw do ochrony ich tajemnic handlowych. Pełen tekst omawianej decyzji w wersji nieopatrzonej klauzulą poufności dostępny jest na stronie internetowej Dyrekcji Generalnej ds. Konkurencji, pod adresem:

<http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/>

1. WPROWADZENIE

- (1) Adresaci decyzji uczestniczyli w pojedynczym i ciągłym naruszeniu art. 101 Traktatu i art. 53 Porozumienia EOG. Celem naruszenia było ograniczenie lub zakłócenie konkurencji w sektorze instrumentów pochodnych stopy procentowej dla euro (dalej „EIRD”) powiązanych ze stopą referencyjną *Euro Interbank Offered Rate* („Euribor”) lub *Euro Over-Night Index Average* („EONIA”).
- (2) Euribor jest stopą referencyjną, która ma w założeniu odzwierciedlać koszt kredytów w euro udzielanych między bankami i jest szeroko wykorzystywana na międzynarodowych rynkach pieniężnych. Euribor definiuje się jako „stopę oferowaną w strefie euro dla międzybankowych depozytów terminowych w euro pomiędzy bankami o wysokim ratingu”⁽²⁾ i jest on wyznaczany na podstawie indywidualnych kwotowań banków będących uczestnikami panelu Euribor (dalej „banki panelowe”). Każdy z tych banków podaje stopę odpowiadającą w jego przekonaniu oprocentowaniu, po jakim hipotetyczny bank o wysokim ratingu pożyczylby środki pieniężne innemu bankowi o wysokim ratingu⁽³⁾. Zgodnie z brzmieniem Regulaminu Euribor ustanowionego przez Europejską Federację Bankową: „banki panelowe podają codziennie kwotowania stopy [...], która w przekonaniu każdego banku panelowego jest oferowana przez bank o wysokim ratingu innemu bankowi o wysokim ratingu dla międzybankowych depozytów terminowych w strefie euro”⁽⁴⁾.
- (3) Stopa Euribor jest obliczana⁽⁵⁾ na podstawie kwotowań dostarczanych przez banki panelowe⁽⁶⁾. Każdego dnia sesyjnego, pomiędzy godz. 10.45 a 11.00 czasu brukselskiego, kwotowania te są przesyłane do agencji informacyjnej Thomson Reuters, która oblicza Euribor na zlecenie Europejskiej Federacji Bankowej („EFB”). Każdy bank panelowy ma pracowników, którzy są odpowiedzialni za przedstawienie propozycji kwotowań w jego imieniu. Pracownicy ci są zazwyczaj zatrudnieni w dziale skarbowym danego banku panelowego. Stopa Euribor jest wyznaczana i publikowana każdego dnia o godz. 11.00 czasu brukselskiego (godz. 10.00 czasu londyńskiego). Każdy bank panelowy dostarcza kwotowań na potrzeby 15 różnych stóp procentowych Euribor (po jednym kwotowaniu dla każdego okresu zapadalności wynoszącego od jednego tygodnia do dwunastu miesięcy; okresy te nazywa się „tenorami”).
- (4) Stopy Euribor nie obejmują tenoru *overnight* (jednodniowego). Stopą referencyjną dla operacji typu *overnight* jest EONIA, obliczana przy pomocy Europejskiego Banku Centralnego jako średnia ważona wszystkich niezabezpieczonych operacji udzielania kredytów *overnight* na rynku międzybankowym. Kwotowań na potrzeby EONIA dostarczają te same banki, które są członkami panelu Euribor.

⁽¹⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 i 82 Traktatu (Dz.U. L 1 z 4.1.2003, s. 1).

⁽²⁾ <http://www.euribor-ebf.eu/euribor-org/about-euribor.html>.

⁽³⁾ Więcej informacji o składzie członkowskim panelu Euribor i zasadach proceduralnych dotyczących przedstawiania kwotowań można znaleźć w Regulaminie Euribor Europejskiej Federacji Bankowej (http://www.euribor-ebf.eu/assets/files/Euribor_code_conduct.pdf).

⁽⁴⁾ Regulamin Euribor Europejskiej Federacji Bankowej, s. 17.

⁽⁵⁾ Odrzuca się 15 % kwotowań o wartościach największych i 15 % kwotowań o wartościach najmniejszych spośród wszystkich zebranych kwotowań banków panelowych. Wartości pozostałe po tej selekcji są uśredniane i zaokrąglane do trzech miejsc po przecinku.

⁽⁶⁾ W czasie, gdy dochodziło do naruszeń, członkami panelu Euribor były 44 banki; obecnie jest to 25 banków.

- (5) Poszczególne tenory Euribor (np. 1 miesiąc, 3 miesiące, 6 lub 12 miesięcy) stanowią elementy składowe cen EIRD bazujących na stopie Euribor. W przypadku EIRD odpowiedni tenor Euribor, który kończy się lub rozpoczyna na nowo bieg w określonym dniu, może mieć wpływ albo na przepływy pieniężne, jakie bank otrzymuje w danym dniu od swojego kontrahenta z tytułu EIRD, albo na przepływy pieniężne, które bank musi przekazać w tym dniu kontrahentowi. W zależności od pozycji transakcyjnych otwartych w imieniu banku przez jego traderów i od ekspozycji, na jakie jest narażony bank w związku z tymi pozycjami, w interesie danego banku może być ustalenie stopy Euribor na wysokim poziomie (gdy bank ma otrzymać kwotę obliczoną na podstawie Euribor), na niskim poziomie (gdy bank musi zapłacić kwotę obliczoną na podstawie Euribor), albo na niezmiennym poziomie (gdy bank nie ma dużych pozycji zależnych od poziomu Euribor).
- (6) Stopy Euribor znajdują odzwierciedlenie między innymi w cenach instrumentów EIRD, które są produktami finansowymi będącymi przedmiotem obrotu na całym świecie, wykorzystywanymi przez korporacje, instytucje finansowe, fundusze hedgingowe i inne przedsiębiorstwa do zarządzania ich ekspozycją na ryzyko stopy procentowej (tzn. jako zabezpieczenie, ang. *hedging*, zarówno po stronie pożyczkobiorców lub jak i inwestorów) lub w celach spekulacyjnych⁽⁷⁾. Najczęściej spotykane podstawowe typy EIRD to: (i) kontrakty terminowe typu *forward* na stopę procentową, (ii) swapy stóp procentowych, (iii) opcje na stopy procentowe oraz (iv) kontrakty terminowe typu *futures* na stopę procentową. EIRD mogą być przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym („OTC”) lub – w przypadku transakcji terminowych typu *futures* na stopę procentową – przedmiotem obrotu giełdowego.
- (7) Decyzja skierowana jest do następujących podmiotów (zwanych dalej „adresatami”):
- Crédit Agricole SA, Crédit Agricole Corporate and Investment Bank (zwanym dalej łącznie „Crédit Agricole”),
 - HSBC Holdings plc, HSBC Bank plc, HSBC France (zwanym dalej łącznie „HSBC”), oraz
 - JPMorgan Chase & Co., JPMorgan Chase Bank, National Association, J.P. Morgan Services LLP (zwanym dalej łącznie „JPMorgan Chase”).
- (8) Banki Crédit Agricole, HSBC i JPMorgan Chase były członkami panelu Euribor przez cały okres, podczas którego każdy z nich uczestniczył w naruszeniu.

2. OPIS SPRAWY

2.1. Procedura

- (9) Postępowanie wszczęto na podstawie wniosku o zwolnienie z grzywny otrzymanego od [] w dniu 14 czerwca 2011 r. Po kontrolach Komisji Europejskiej („Komisja”) przeprowadzonych w październiku 2011 r. w pomieszczeniach pewnej liczby banków współpracę z Komisją w ramach jej dochodzenia podjęły trzy inne banki []. Przedstawiły one dobrowolnie dodatkowe materiały dowodowe i wystąpiły o zmniejszenie grzywien w ramach programu łagodzenia kar realizowanego przez Komisję⁽⁸⁾. Trzy banki podlegające przedmiotowej decyzji nie współpracowały aktywnie podczas dochodzenia Komisji w ramach programu łagodzenia kar.
- (10) W marcu 2013 r. Komisja wszczęła postępowanie na podstawie art. 11 ust. 6 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 przeciwko siedmiu bankom [] oraz wezwała je do przedstawienia propozycji ugodowych.
- (11) [] przedłożyły propozycje ugodowe, na podstawie których Komisja przyjęła decyzję C(2013) 8512 z dnia 4 grudnia 2013 r., która została zmieniona dnia 6 kwietnia 2016 r. w [], oraz nałożyła na te cztery banki grzywny w łącznej kwocie 824 583 000 EUR.
- (12) Crédit Agricole, HSBC i JPMorgan Chase nie przedłożyły propozycji ugodowych. Komisja kontynuowała dochodzenie w ich sprawie; w lutym 2014 r. przeprowadziła niezapowiedzianą kontrolę w JPMorgan Chase. W dniu 19 maja 2014 r. Komisja wydała pisemne zgłoszenie zastrzeżeń skierowane do Crédit Agricole, HSBC i JPMorgan Chase. Banki te odpowiedziały na pisemne zgłoszenie zastrzeżeń, a w czerwcu 2015 r. złożyły ustne wyjaśnienia na spotkaniu wyjaśniającym.
- (13) Skonsultowano się z Komitetem Doradczym ds. Praktyk Ograniczających Konkurencję i Pozycji Dominujących, który wydał przychylną opinię na posiedzeniach w dniach 28 listopada i 5 grudnia 2016 r., urzędnik przeprowadzający spotkanie wyjaśniające sporządził w dniu 5 grudnia 2016 r. swoje sprawozdanie końcowe, zaś w dniu 7 grudnia 2016 r. Komisja przyjęła przedmiotową decyzję.

⁽⁷⁾ Bank Rozrachunków Międzynarodowych szacuje, że rynkowa wartość brutto EIRD znajdujących się w obrocie (<http://www.bis.org/statistics/derstats.htm>) wynosiła – według stanu na grudzień 2015 r. – 4 747 mld USD. Instrumenty te stanowią zatem największy segment rynku OTC instrumentów pochodnych stopy procentowej.

⁽⁸⁾ Obwieszczenie Komisji w sprawie zwalniania z grzywien i zmniejszania grzywien w sprawach kartelowych (Dz.U. C 298 z 8.12.2006, s. 17).

2.2. Opis działań

- (14) Naruszenie w przedmiotowej sprawie przybrało formę kartelu w sektorze instrumentów pochodnych stopy procentowej dla euro („EIRD”) powiązanych ze stopą referencyjną *Euro Interbank Offered Rate* („Euribor”) lub *Euro Overnight Index Average* („EONIA”). Najczęściej spotykane typy EIRD to kontrakty terminowe typu *forward* na stopę procentową swapy stóp procentowych, opcje na stopy procentowe oraz kontrakty terminowe typu *futures* na stopę procentową. Instrumenty pochodne EIRD są produktami finansowymi, które są wykorzystywane przez wiele przedsiębiorstw do zarządzania wahaniami stóp procentowych i innymi typami ryzyka finansowego (przez *hedging*) oraz w celach spekulacyjnych.
- (15) W decyzji w sprawie ugody z dnia 4 grudnia 2013 r. ustalono już, że [] uczestniczyły między 29 września 2005 r. a 30 maja 2008 r. (każdy z tych banków w innym okresie w tym przedziale czasu) w praktykach mających znamiona zmowy w celu zakłócenia normalnego kształtowania się elementów składowych wycen EIRD.
- (16) W przedmiotowej decyzji stwierdzono, że *Crédit Agricole*, *HSBC* i *JP Morgan Chase* uczestniczyły w równym stopniu w praktykach mających znamiona zmowy w celu zakłócenia normalnego kształtowania się elementów składowych wycen EIRD, każdy z tych banków w innym okresie we wskazanym przedziale czasu. *Crédit Agricole* uczestniczył w naruszeniu od 16 października 2006 r. do 19 marca 2007 r., *HSBC* – od 12 lutego 2007 r. do 27 marca 2007 r., a *JP Morgan Chase* – od 27 września 2006 r. do 19 marca 2007 r.
- (17) Strony uczestniczyły, poprzez działania swoich niektórych pracowników, w porozumieniach w ramach sektora EIRD, na które składały się następujące praktyki odbywające się między różnymi stronami:
- W pewnych przypadkach niektórzy traderzy zatrudnieni przez poszczególne strony przekazywali lub otrzymywali informacje o preferowanym poziomie określonych tenorów Euribor – niezmienionym, niskim albo wysokim. Preferencje te zależały od ich pozycji transakcyjnych i ekspozycji.
 - W pewnych przypadkach niektórzy traderzy zatrudnieni przez poszczególne strony przekazywali sobie wzajemnie lub otrzymywali od innych traderów szczegółowe informacje – które nie zostały udostępnione do publicznej wiadomości i nie były dostępne publicznie – dotyczące pozycji transakcyjnych lub planowanych przyszłych kwotowań Euribor dla określonych tenorów w odniesieniu do co najmniej jednego z banków, dla których pracowali.
 - W pewnych przypadkach niektórzy traderzy badali również możliwości skoordynowania swoich pozycji transakcyjnych w EIRD w oparciu o informacje opisane w lit. a) lub b).
 - W pewnych przypadkach niektórzy traderzy badali również możliwości skoordynowaniu przyszłego kwotowania co najmniej jednego z banków w oparciu o informacje opisane w lit. a) lub b).
 - W pewnych przypadkach co najmniej jeden z traderów biorących udział w takich dyskusjach skontaktował się z osobami zgłaszającymi kwotowania Euribor w imieniu danego banku albo oświadczył, że podejmie taki kontakt, aby poprosić je o przedstawienie podmiotowi wykonującemu obliczenia na zlecenie EFB kwotowania wyższego lub niższego od obecnego poziomu stopy Euribor albo kwotowania na określonym poziomie.
 - W pewnych przypadkach co najmniej jeden z traderów biorących udział w takich dyskusjach oświadczył, że przekaze, albo faktycznie przekazał odpowiedź osoby zajmującej się kwotowaniami przed terminem, w którym wymagane jest przekazanie kwotowania podmiotowi wykonującemu obliczenia Euribor, albo – w przypadkach, gdy trader porozumiał się już w tej sprawie z osobą zajmującą się kwotowaniami – przekazał informacje otrzymane od osoby zajmującej się kwotowaniami do tradera w innym banku będącym stroną.
 - W pewnych przypadkach co najmniej jeden trader będący pracownikiem strony ujawnił traderowi innej strony inne szczegółowe i szczególnie chronione informacje dotyczące strategii jego banku w zakresie obrotu EIRD lub ustalania cen tych instrumentów.
- (18) W pewnych przypadkach niektórzy traderzy zatrudnieni przez poszczególne strony omawiali oprócz tego wynik określania stopy Euribor, w tym kwotowania poszczególnych banków, po ustaleniu i opublikowaniu stóp Euribor na dany dzień.
- (19) Każda strona uczestniczyła w co najmniej kilku z tych działań. Sytuacje takie miały miejsce podczas całego okresu, w którym dana strona uczestniczyła w naruszeniu, choć nie wszystkie strony uczestniczyły we wszystkich przypadkach zmowy, a intensywność kontaktów o znamionach zmowy była różna podczas okresu naruszenia.
- (20) Działania mające znamiona zmowy miały miejsce w ramach kontaktów dwustronnych, głównie za pośrednictwem czatu internetowego oraz wiadomości mailowych i online lub przez telefon.

2.3. **Udział poszczególnych banków w działaniach**

- (21) Między dniem 16 października 2006 r. a dniem 19 marca 2007 r. Crédit Agricole uczestniczył w dwustronnych praktykach stanowiących co najmniej niektóre z praktyk wymienionych w motywie 17.
- (22) Między dniem 12 lutego 2007 r. a dniem 27 marca 2007 r. HSBC uczestniczył w dwustronnych praktykach stanowiących co najmniej niektóre z praktyk wymienionych w motywie 17.
- (23) Między dniem 27 września 2006 r. a dniem 19 marca 2007 r. JPMorgan Chase uczestniczył w dwustronnych praktykach stanowiących co najmniej niektóre z praktyk wymienionych w motywie 17.
- (24) W decyzji stwierdzono, że Crédit Agricole, HSBC i JP Morgan Chase uczestniczyły w pojedynczym i ciągłym naruszeniu art. 101 Traktatu i art. 53 Porozumienia EOG. Okoliczności faktyczne sprawy, takie jak treść kontaktów, wykorzystywane metody oraz cele poszczególnych porozumień lub praktyk uzgodnionych, pokazują, że dwustronne kontakty pomiędzy stronami mające znamiona zmywy były powiązane ze sobą, uzupełniały się i służyły osiągnięciu jednego celu.

2.4. **Zakres geograficzny**

- (25) Zakres geograficzny naruszenia obejmował co najmniej całe terytorium EOG.

2.5. **Środki naprawcze**

- (26) W przypadku niniejszej decyzji mają zastosowanie wytyczne z 2006 r. w sprawie grzywien⁽⁹⁾. Decyzja nakłada grzywny na podmioty wymienione w motywie 7 powyżej – Crédit Agricole, HSBC i JPMorgan Chase.

2.5.1. *Podstawowa kwota grzywny*

- (27) Podstawową kwotę grzywny, która ma zostać nałożona na przedsiębiorstwa, należy określić przy uwzględnieniu wartości sprzedaży, faktu, że naruszenie należy ze względu na swój charakter do najpoważniejszych ograniczeń konkurencji, czasu trwania i zasięgu geograficznego kartelu, faktu, że działania mające znamiona zmywy dotyczyły wskaźników finansowych, ogromnego znaczenia, jakie przedmiotowe stopy mają dla funkcjonowania sektora usług finansowych na wspólnym rynku i w państwach członkowskich oraz kwoty dodatkowej w celu odstraszenia przedsiębiorstw od prowadzenia takich nielegalnych praktyk.
- (28) Komisja zazwyczaj uwzględnia wartość sprzedaży przedsiębiorstw za ostatni pełny rok obrachunkowy w okresie, w którym uczestniczyły one w naruszeniu przepisów⁽¹⁰⁾. Może jednak odstąpić od tej praktyki, jeżeli w świetle okoliczności danej sprawy inny okres odniesienia okaże się bardziej stosowny.
- (29) W odniesieniu do niniejszego naruszenia Komisja obliczyła wartość rocznej sprzedaży wszystkich stron na podstawie przepływów środków pieniężnych, jakie każdy z banków otrzymał z tytułu swojego portfela EIRD w ramach transakcji z kontrahentami mającymi siedzibę w EOG w miesiącach, w których dany bank uczestniczył w naruszeniu, zdyskontowanych jednolitym współczynnikiem w celu uwzględnienia specyficznych cech sektora EIRD, takich jak kompensowanie typowe dla tego sektora (banki są zarówno nabywcą, jak i sprzedawcą instrumentów pochodnych, w związku z czym ich należności są kompensowane z ich zobowiązaniami), czy też skala wahań cen.

2.5.2. *Dostosowania kwoty podstawowej: okoliczności obciążające i łagodzące*

- (30) Nie istnieją okoliczności obciążające; jako okoliczność łagodzącą wpływającą na wysokość grzywny uznaje się niewielką rolę, jaką odegrały w naruszeniu Crédit Agricole, HSBC i JPMorgan Chase.

2.5.3. *Zastosowanie pułapu 10 % obrotów*

- (31) Zgodnie z art. 23 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 wartość grzywny nałożonej na każde przedsiębiorstwo za każde naruszenie nie może przekraczać 10 % jego rocznego obrotu uzyskanego w roku obrotowym poprzedzającym decyzję Komisji.
- (32) W tym przypadku żadna z grzywien nie przekracza 10 % całkowitego obrotu przedsiębiorstwa uzyskanego w roku obrotowym poprzedzającym niniejszą decyzję.

⁽⁹⁾ Wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia 1/2003 (Dz.U. C 210 z 1.9.2006, s. 2).

⁽¹⁰⁾ Pkt 13 wytycznych w sprawie grzywien.

3. WNIOSEK

(33) Na mocy art. 23 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 nałożono następujące grzywny:

- a) Crédit Agricole SA i Crédit Agricole Corporate and Investment Bank, odpowiedzialne solidarnie: 114 654 000 EUR;
 - b) HSBC Holdings plc, HSBC Bank plc i HSBC France, odpowiedzialne solidarnie: 33 606 000 EUR;
 - c) JPMorgan Chase & Co., JPMorgan Chase Bank, National Association i J.P. Morgan Service LLP, odpowiedzialne solidarnie: 337 196 000 EUR.
-